

ÇOK YÖNLÜ BİR BİLİM ADAMI; HAMİT NAFİZ PAMİR

Neşat KONAK*

Ülkemizde modern jeoloji eğitiminin başlama-sına, jeoloji biliminin gelişmesine ve tanıtılmasına öncülük eden merhum Ord. Prof. Dr. Hamit Nafiz Pamir, 1893 yılında Selanik (Türkiye Jeoloji Kurumu kayıtlarına göre Üsküp)'de doğmuş, 1913 de Cenevre Üniversitesi Fen Fakültesinde lisans eğitimini tamamlamış ve 1916 da aynı üniversiteden doktora derecesi almıştır (MTA, 1973). Aynı yıl İstanbul Darülfünun'un da asistan olarak göreve başlayan Pamir, 1933 yılında İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasıyla bu üniversiteye profesör olarak atanmış ve 1937 de Ord. Profesörlüğe yükselmiştir (Çeşitli kaynaklardan derlenen bu bilgilerin bir kısmı, 1979 tarihinde yayınlanmış olan Pamir'in kendi açıklamalarıyla gelişmektedir). 1950-1951 ve 1954-1956 yılları arasında MTA Enstitüsü Genel Direktörlüğü yapmış olan değerli bilim adamı, 1963-1972 yılları arasında MTA Enstitüsü'nde müşavir jeolog olarak görev üstlenmiş ve 1972 de emekliye ayrılmıştır. 9 Haziran 1976 da yitirdiğimiz Pamir; 1807 de İngiltere'de, 1830 da Fransa'da, 1848 de Almanya'da ve 1888 de Amerika'da kurulan jeoloji derneklerinin (Pamir, 1979) ülkemizdeki eş değeri sayılan Türkiye Jeoloji Kurumu'nun kurucuları arasında ve 1 nolu üyesi olarak yer almıştır. 1946 yılında kurulan Kurumunun 6 kez başkanlığını yapan Pamir, Alman Jeoloji Derneği ve Fransız Jeoloji Derneği'nin üyesi olup 1959-1960 döneminde Fransız Jeoloji Derneği'nin ikinci başkanlığına seçilmiştir. Ayrıca 1964 yılından ölümüne kadar Alman Tabiat Araştırmacıları Akademisi'nin ilk Türk üyesiydi (Türkiye Jeoloji Kurumu, 1976). Hocalıktan bilim adamlığına, mesleki sivil toplum örgütlülüğü ve dernek yöneticiliğinden üst düzey bürokratlığa kadar oldukça geniş bir yelpazede faaliyet gösteren Pamir, aynı zamanda jeoloji konusunda yeni Türk alfabesiyle Türkçe

ders kitabı yazan öncü bilim adamlarımızdandır.

Müziği ve piyanosuyla Cumhuriyet Türkiye'si'nin bir misyoneri olan kızı Leyla Pamir O'nu şöyle anlatır: "Üniversitede jeoloji hocasıydı babam. Bir jeolog olarak yalnızca okulda ders vermez, bütün Anadolu'yu dolaşır; özellikle deprem bölgelerinin yapısını inceler, kitaplar yazar, raporlar hazırlardı. Bu bakımdan babam, Türkiye'de jeolojinin kurucusu olmuştur. Doktora tezini, 1916'da, Ural Dağları'nın jeolojisi konusunda yapmıştı; bu çalışması dolayısıyla yurt dışında da tanınıyordu. Ordinaryus Profesör Hamit Nafiz Pamir. 1917-18'lerde yurda döndüğünde hiç beklemeden jeolojik çalışmalarına başlamıştı. Savaş sonu. Bu tarihe kadar da, jeoloji yalnızca ek ders olarak okutuluyormuş üniversitede. Fakültenin temelini babam atmış. Buluş yapan bilim adamlarının üye olduğu Leopoldina Akademisi'nin şil-dini alan tek Türk'tü. Bilim adamlığının ötesinde çok şeker, eğlenceli, neşeli bir adamdı." (Güngör, 2000).

1944 yılında yayımlamış olduğu "Kuzey Anadolu'da Bir Deprem Çizgisi" konulu makalesinde; 1939-1944 yılları arasında tarih sırasına göre Erzincan, Çorum kuzeyi, Niksar ile Erbaa arası, Adapazarı ve Hendek dolay, Tokat ile Kastamonu arası ve Bolu-Çerkeş bölgesinde meydana gelen depremlere dayanarak Sansa Boğazından (Erzincan) Abant Gölüne kadar 850 km uzunluğunda bir kırığın varlığından bahsetmekte ve İzmit Körfezi'nden Erzincan'a kadar doğu-batı doğrultusunda sıralanan Neojen havzalarının tabakalarının kuzey ve güneyindeki dağlara faylarla dayandığını belirtmektedir. Özellikle deprem yarıklarının hemen hepsinin aynı doğrultuyu takip ettiğini, birinin bittiği yerde diğerinin başlangıcının bulunduğunu en ince ayrıntısına kadar vurgulaması, herhangi bir harita üzerine işaretlememesine rağmen özellikle son 65 yılda büyük depremlere ve felakete neden olan Kuzey Anadolu Fay güzergâhını doğruya yakın biçimde kızı Leyla Pamir'in O'nun bilimsel kişiliğine yönelik görüş ve düşüncelerini desteklemektedir.

* Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara

Çok yönlü özellikler taşıyan bu değerli bilim adamımızla çok kısa sayılabilecek bir görüşme şansına sahip oldum. 1972 yılı Nisan ayında, araziye çıkma hazırlıklarımı yaparken bir iş görüşmesi için, bugünkü Jeoloji Etütleri Dairesi'nin o dönemdeki adıyla Jeolojik Haritalar Şubesi'nin müdür yardımcısı Dr. Ergüzer Bingöl'ün odasına gittim ve boş olan koltuğu göstererek oturmamı söyledi. Karşımda yaşı bana göre geçkin, çizgili koyu renkli elbiseli, ceketini kruvazör yakalı, o günün moda anlayışının aksine dar duble paçalı pantolonlu, elbisesiyle uyumlu desenli ve ince bağlanmış kravatlı beyefendi bir kişi oturuyordu. Buna karşın kendim ise geniş yakalı ceketim, İspanyol paçalı pantolonum, elbisemle tezat renkli, kalın ve kısa bağlanmış enli kravatımla yeni moda anlayışını temsil ediyordum. Bir ara göz göze geldik. Sayın Bingöl karşımdaki kişiyi tanımadığımı fark etmiş olmalı ki, doğrudan söze girerek "Tanımış olmalısınız , Ord. Prof. Dr. Hamit Nafiz Pamir" demesiyle aniden ayağa kalkmam bir oldu ve kendilerinden özür diledim. Mütevazı bir tavırla "Hiç önemli değil" deyip ısrarla oturmamı istedi. Daha önce Hamit Nafiz Pamir'in ismini çok duyduğumdan O'nu tanımamakla gerçekten mahcup olmuşum. 1965-1966 ders yılında, jeoloji eğitimine başladığım KTÜ'nün oldukça fakir olan kütüphanesinin raflarında yer alan ve iki elin toplam parmak sayısına ulaşmayan Türkçe kaynak kitaplardan ikisi, bu değerli bilim adamına aitti. Bu kitaplar: İstanbul Üniversitesi yayınlarından 1937 tarihinde basılan Dinamik Jeoloji Cilt 1 (sayı 11) ile 1948 tarihinde basılan Dinamik Jeoloji Cilt 2 (sayı 348) adlı eserlerin 1959 da tekrar yayımlanan ikinci baskıları idi. Sayın Bingöl yaptığı uyarının ardından özelliklerimi sıralarken, gelecek vaad eden bir jeolog olduğumu, bana göre biraz abartılı sayılacak tarzda anlatmaya devam etti. Bingöl'ün anlattıklarını büyük bir dikkatle dinleyen Sayın Pamir, söylenenleri onaylarcasına başını hafifçe öne eğip kaldırırken, zaman zaman da göz ucuyla beni izliyor ve tepkilerimi ölçmeye çalışıyordu. Sayın Bingöl sözlerini bitirince, daha sonra görüşmek üzere izin istediğimde, ayağa kalkıp benimle tokalaştı ve meslekle, bilimle ve etikle ilgili çok güzel ve anlamlı nasihatlarla bulunarak beni uğurladı.

Doğal olarak kısa sayılabilecek bir görüşme sonucu, bir kişi hakkında fikir beyanında bulunmak oldukça iddialı bir davranış biçimi olmalıdır. Ancak bir şahsiyeti değerlendirebilmek için ürettiği eserlere, bu eserlerde satır aralarına saklanmış bilime, mesleğe ve eğitime yönelik görüş ve düşüncelerine bakmak yeterli olacağı inancındayım. Yazmış olduğu Dinamik Jeoloji kitabının birinci cildinin 1959 tarihli ikinci baskısının önsözünde vurguladığı, "Bir ders kitabının ve ders veren hocanın amacı, öğrencileri detayların labirenti içine sokmaktan kaçınmaktır" özdeyişi eğitim anlayışını özetlemektedir. Yine aynı önsözde meşhur naturalist Cuvier'in "Bilhassa tabii ilimlerde insan yaptığı işten hiçbir zaman memnun olmaz, zira her adımda tabiatın tükenmez bir hazine olduğu görülür" anlamına gelen ifadesine yer vererek doğa bilimlerindeki sınır tanımaz enginliği vurgulamıştır.

Türkiye Jeoloji Kurumu'nun yayınlarından olan Yeryuvarı ve İnsan dergisinde, sağlığında kaleme alıp ölümünden 3,5 yıl sonra yayımlanan "Türkiye'de Yer bilimleri Öğretiminin Tarihçesi" konulu makalesinde (Pamir, 1979); dünyada jeoloji hızlı bir gelişim sürecini yaşarken , ülkemizde doğa bilimlerine karşı nasıl kayıtsız kalındığını, kendisinin bu alanda verdiği mücadeleleri, üstlendiği görevleri, özellikle yer bilimlerinin gerekliliğine olan inancını büyük bir içtenlikle yazıya döken değerli bilim adamının tarihi belge niteliğindeki bu makalesinde, birer ibret vesikası özelliği taşıyan oldukça düşündürücü şu ifadelerini sizlerle yeniden değerlendirmek isterim.

19. yüzyıla (yani 1839'da Gülhane Hattı Humayun'unun ilanına) kadar memleketin içi yabancılara hemen hemen kapalı idi. Halbuki dünyanın her tarafına istikşaf ve tetkik seyahatları yapan Avrupalılar için, birçok meçhulleri bulunan Osmanlı İmparatorluğu çok cazibeli idi. Yabancı araştırmacılar çok defa, büyük güçlülere katlanarak seyahatler yapabilmişlerdir. Bu seyahatler başka başka gizli maksatlarla ve daima görünüşte bilimsel bir amaçla yapıldı; ya dinsel fikirlerin propagandası için misyonerlikle, ya maden gibi yer altı servetlerimizin işletilmesi gibi iktisadi veya ticari maksatlarla, ya eski medeniyetlere ait

eserleri keşfetmek üzere arkeolojik bir amaçla veyahut ta siyasi menfaatler, imtiyazlar almak, harita, plan gibi askeri gayelerle göze alınır. Bu maksatlar için her şeye, her fedakarlıklara katlanırlardı. Hatta bazıları bir müslüman adı ile memleketi gezmeğe muvaffak olurlardı...

Bu gibi şartlarla ve bilimsel bir süs vererek, Padişahların himayesi altında ve pasaport yerine geçen Hünkar fermanları ile herhangi bir teşkilatın veya firmanın ajanı olarak, yapılan seyahatlerde, memleket halkının kıyafetlerini, adetlerini, dillerini, hatta dinsel merasimini benimsemek suretiyle maksatlarına vasil olmuşlardır.

Hiç şüphesiz bu seyahatlardan tabiat bilimleri bakımından, özellikle jeolojiye ait, bir takım değerli sonuçlar elde edilmiştir... Ancak bunların çoğu dar yollar boyunca incelemelerini yapabilmiş, sistematik araştırmalara teşebbüs etmemişlerdir. Buna rağmen Avrupa'daki dergilerde Türkiye hakkında yüzlerce makale yayınlanmıştır. Bu ifadeler aynı zamanda, üzerinde büyük oyunlar oynanan Osmanlı İmparatorluğu'nu tarihten silme planlarının küçük bir parçasının ibret dolu hazin hikayesini yansıtmaktadır.

O'nun Birinci Dünya Savaşı, mütareke yılları ve Cumhuriyet dönemine ait jeoloji konusundaki çabalarını (yazım hataları düzeltilmeden) bizzat kendi kaleminden (Pamir, 1979'dan bazı kısımlar çıkarılmış) okuyalım.

"1915 senesi I. Dünya Savaşı'nın ikinci senesidir. Ben de 1909 dan beri İsviçre'de tahsilde bulunuyordum. Savaş başlamadan evvel 1913 te Cenevre Üniversitesinde Mineraloji ve Petrografi hocası olan ve 18 sene müddetle, her sene Kuzey Ural dağlarında jeoloji araştırmaları yapan Prof. Louis Duparc'ın delaletiyle ve onun araştırmalarına katılmak üzere 1913'te Ural Dağlarına gitmişim. 1914'te Harp başlayınca orada bulunuyordum. Duparc bana bir bölgenin kayaçları hakkında "Les Roches Acides de Pavda, Ural du Nord" konusu üzerine petrografik-jeoşimik bir doktora tezi vermiştir. 1913-1914-1915 senelerinde gerek kuzey Ural'da saha çalışmaları ve gerek Cenevre'de laboratuvar çalışmalarımı ta-

mamlayarak, 1915 sonuna doğru askerlik görevimi yapmak üzere memlekete çağrıldım. Haydarpaşa İhtiyat Zabıt Talimgâhı'nda bu görevimi yaparken Darülfunun Müdürü Salih Zeki Beyden şöyle bir tezkere aldım:

"Hamit Nafiz efendiye. Bu kerre Nezareti Celileden Darülfunun Ulumu Tabiiye kadrosunda, 1 teşrinsani tarihinden itibaren 2000 kuruş maaşla İlmülarz ve Maadin muavinliğine tayin edildiğiniz emr ve işar olunmakla vazifei cedidelerine devam edilmesi beyan olunur 29.10.1915". İtiraf etmeliyim ki, askerlikten terhis edilince, o zaman ben de büyük bir heyecanla işe başlamakla beraber, memleketin jeolojisi hakkında hiçbir malumat sahibi değildim... Asistanlığa tayin olduğumda Walter Penck henüz İstanbul'a gelmemişti...

W. Penck Güney Amerika'da ve Avrupa'nın doğu Alplerinde birçok araştırmalar yapmış ve birçok eserler yayınlamış, henüz genç, organizatör bir gençti. (İstanbul'a davet edilince) onun elbirliği ile, o zaman Fen Fakültesinin bulunduğu Zeynep Hanım konağından çıkarak, jeoloji için satın alınan Vefa'daki iki büyük katlı, restore edilmiş Abdülkerim Paşa konağında jeoloji Enstitüsü kurmak üzere teşebbüse geçtik. Bu enstitüye babasının yardımıyla ve Maarif Nazırı Şükrü Beyin muvafakati ile, büyük kısmı hediye olmak üzere, zengin bir kütüphane, taş, fosil ve maden koleksiyonlarından mürekkep geniş bir müze, öğretim malzeme ve araçları getirterek yerleştik. Harp dolayısıyla öğrenci adedi azdı. Bu az talebe, Penck ve ben bunların hepsini tasnif için çalıştık...

Birinci Dünya Savaşı biter bitmez (1918), memlekette büyük değişiklikler oldu. Darülfunun'daki bütün Alman profesörleri ve bunlarla beraber Water Penck'te memleketten çıkarıldı. Mütareke günlerinde, İstanbul'da Vefada vukubulan büyük bir yangında Enstitü binası tamamen yandı ve hiçbir şey kurtulamadı. Yangın esnasında ne Penck, ne de ben İstanbul'da değil de Almanya'da bulunduğumuzdan benim İsviçre'deki doktora tezimin manüskürleri, haritalarım ve Türkiye'deki seyahat notlarımız yandı, kül oldu.

Mütareke senelerinde, Almanya'dan Türkiye'ye gelmek için hiçbir imkan ve vasıta yoktu. Almanya'da kalmış olan öğrenci olarak, devlet memuru ve askerlerin memlekete dönebilmeleri için Hükümet tarafından bir vapur tahsis edilinceye kadar (1920), Penck'in delaletiyle Münih Üniversitelerinin ders ve laboratuvarlarına devam ettim. Bu müddet zarfında İstanbul'da Darülfunun Tabiiye Şubesi'nde jeoloji ve mineraloji derslerine Dr. Müştak Bey, Malik (Sayar) Bey ve Maden Mühendisi Damat Kenan Bey tayin olunmamışlardır. Artık kadroda yer kalmadığından, Orman mektebi jeoloji muallimliğine tayin olundum. Ancak Cumhuriyetin ilanı ve Hanedana mensup Damat Kenan Beyin memleketten uzaklaştırılması üzere yeniden Darülfünuna girdim (1923).

Bundan sonra Malik Beyle birlikte Zeynep Hanım konağında, yeniden bir jeoloji Enstitüsü kurmağa koyulduk. Yeni bir kütüphane için kitap ve yayın serileri toplamaya, Abdülhamid'in sarayından gelen veya memlekette toplanan koleksiyonlarla zenginleştirilmiş bir müze kurmaya çalıştık...

1928'den 1933'e kadar Fransa'dan o zaman Strasburg Üniversitesi profesörlerinden Chaput, Tabii Coğrafya ve Jeoloji Enstitülerine davet olunmuştu. Darülfununun mali imkanları çok sınırlı olduğu için, Evkaftan sağlanan senede 2000 lira ödenekle Prof. Chaput ile birlikte Hakkı Akyol, Malik Sayar ve ben, memleketin birçok yerlerine etüt seyahatleri tertip ettik. İbrahim Hakkı Akyol'la beraber o zaman İzmir Tepeköy'de vukubulan şiddetli deprem bölgesini tetkik ettik. Bunların neticeleri "Jeoloji Enstitüsü Neşriyat Serisi" nde yayınlandı. Ankara bölgesinin jeoloji haritası bunlar arasındadır. Ayrıca 1928'de "Arziyat" adlı ders kitabını yayınladım. Bu kitabın mukaddemesinde de yazılı olduğu gibi kitabın yazılmasına o tarihten 10 sene evvel Walter Penck ile başlanmıştı, fakat Penck'in ayrılması, manüskriplerin yanması ve Penck'in Leipzig Üniversitesinde iken vefatı (1925) dolayısıyla devam olunamamıştır. Kitaba yeni baştan başlamak ve jeoloji edebiyatında harpten sonraya ait yenilikleri kısmen olsun gözden geçirmek lüzumu hasıl olmuştu. Eserde E. Kayser'in "Lehrbuch der Geologie" adlı kitabın

sistemi takibolunmuş ve misalleri, mümkün mer-tebe, memleket neşriyatından alınmıştı.

1933'te İstanbul Darülfununun İlgasına ve Maarif Vekilliğince yeni bir Üniversite kurulmasına dair olan 31.5.1933 tarih ve 2253 no lu kanun çıkmıştır. Kanunun birinci maddesi mucibince, Maarif Vekilliği 1 Ağustostan itibaren kurulacak olan Üniversiteye icabeden Tedris İdare ve ecnebi mütehasısların kadrolarının tanzimi ve vazifelerin tayini Maarif Vekaletine aitti.

Kanun yürürlüğe girince, Vekalet, İsviçre'den davet ettiği Prof. Malche'in reisliğinde ve vekaletin seçtiği bir heyet delaletiyle, eski Darülfunun öğretim üyelerinin hemen hemen hepsi kendilerine gönderilen bir mektupla tasfiye edildi.

Bana gelen mektup şöyle idi: "Muallim Hamit Nafiz Beyefendi. 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 no lu kanunla Büyük Millet Meclisince, 31 Temmuz 1933'ten itibaren İstanbul Darülfunun ilga edilmiştir. Bu kanun hükmüne tevfikan Darülfunun bütün tedris heyeti ve idare memurları 31 Temmuz 1933'ten itibaren açığa çıkarılmış demektir. Hayatını uzun senelerden beri Darülfünuna hasretmiş olanlardan tekaüt edilecek veyahut başka bir vazifeye alınacak olanlara karşı hürmetimiz derin ve ebedidir. Bu değişikliğin başlıca sebeplerden birisi, yeni şartlara uygun bir Üniversite kurmak maksadıdır. Zatialinizin yeni kadrodaki vazifeleri ikinci bir mektupla bildirilecektir. Maarif Vekili: Reşit Galip"...

Netekim aynı imza ile Ağustos başında aldığım ikinci mektupta İstanbul Üniversitesinde 70 lira asli maaşla jeoloji muallimliğine tayin edildiğim bildirilmiştir.

Bundan sonra Fen Fakültesinin bütün kürsülerine Almanya'dan profesörler getirilmiştir. O zaman jeoloji ayrı ayrı kürsüler olmadığı için, ilk reform senesinde, bütün ders ve laboratuvarlar benim üzerimde kalmıştı, hatta bir asistan da yoktu. Sonradan Almanya'da tahsilini bitirmiş olan Dr. Ahmet Can Okay, Malche heyeti tarafından doçent olarak tayin olunmuştu. 1930'dan beri Dijon profesörlüğüne tayin olunarak memleketine gitmiş olan Prof. Chaput, 1934'te Paris elçiliğimiz

deleletiyle tekrar davet olunmuştu. Fahri asistan olarak ta henüz talebemizden olan Suat Erk alınmıştı. (Daha sonra) Avrupa'da tahsillerini ikmal etmiş olan Fuat Baykal, Enver Altınlı, İhsan Ketin ve Nuriye Pınar asistan olarak jeoloji camiasına iltilhak etmişlerdir...

1935'te jeoloji enstitüsünün Hükümet nezdinde müessir ve ısrarlı teşebbüsleri ve verilen projelerle, memleketin sistemli surette jeolojisinin tetkiki, yer altı servetlerinin aranması ve jeoloji haritasının yapılması amaçlarıyla "Maden Tetkik ve Arama (MTA) Enstitüsü" kurulmuştur [MTA Enstitüsü'nün karşılığı olan Geological Survey of the United Kingdom (İngiltere) 1935, Geologische Reichsanstalt (Avusturya) 1849, Service Geologique (Fransa) 1868, Geologische Landesanstalt 1877, US Geological Survey (ABD) 1879 yıllarında kurulmuştur; Pamir, 1947].

Maattessüf 28 Şubat 1942 gecesini 1 Marta başlayan gecede, korkunç bir yangın, Zeynep Hanım konağı ile beraber Jeoloji Enstitüsünü de yok etmiştir. Ne kütüphanesinden, ne koleksiyonlarından, ne de öğretim malzemesinden hiçbir şeyi kurtarmak mümkün olmamıştır. Derslerimizi Süleymaniye'deki Biyoloji Enstitüsünde muvakkaten yapmak mecburiyeti hasıl olmuştur. Birbiri arkasından vukubulan bu iki facia, jeolojinin gelişme temposunda darbeler olmuştur.

Buna rağmen, önemi artık anlaşılmış olan jeolojinin memlekette yerleşmesine engel olamamıştır. Yeni yetişmiş olan profesör, doçent ve asistanların gayret ve yardımlarıyla yangınlara sahne olan yerlerde bugünkü jeoloji müessesesi yeni kürsüleriyle yükselmiştir...

Sözümü bitirmeden evvel şu noktayı belirtmek isterim: Gördüğümüz vechile ne Tanzimat'tan evvel ne de Tanzimat devrinde, Balkan Harbi nihayetine kadar açılıp kapanan ve tekrar açılan Darülfünun'larda ilmi arz vel Maadin kürsülerinde öğretim üyelerinin çoğu ya bir hekim, ya bir mühendis, ya da bir eczacı olmuştur. Hiç biri ne bir jeoloji ekolü görmüş, ne de bir jeoloji ekolü kurabilmiştir. Arkalarında da bu bilimdeki öğretimi devam ettirecek ve araştırmalar yapabilecek bir kimse bırakmamışlardır. O zamanki jeoloji öğretiminin müfredatı, basit bir lise seviyesinden daha ileri gidememiş, öğrencilere beş on taş, maden ve fosil isimleri ezberletilmiş; fakat bu bilim asıl konusu prensipleri, doktrinleri, amaçları hakkında bir fikir bile verilememiştir. Hele memleketin bilimsel ve ekonomik kalkınmasında bu yer bilimlerinin rolü olduğu kimsenin aklına bile gelmemiştir. Halbuki o zamana kadar jeoloji bütün dünyada gelişmiş ve yapılan araştırmalarla yeni bir takım problemler meydana çıkmıştı. Bizde ise bu gelişmeleri takibedecek kimse yetişmemişti. Walter Penck ile kurulan enstitü ile, jeolojinin önemi sezilmeye başlamış, bilhassa 1935 Üniversitesinde jeolojinin, yaratıcı bilimin hakimiyetinde olan ve geniş imajinasyon isteyen, tam tarifli bir bilim olduğu anlaşılmıştır.

"Fikrimce Tanzimat'ın yapamadığı Rönesansı, Atatürk devrinde 1935 Üniversite İnkılabı jeolojide kısmen olsun yapabilmiştir".

Mücadelelerle dolu bir yaşamın insana kazandıracığı bilim ve meslek aşkı, yurt sevgisi, alçak gönüllülük, öz veri, hoşgörü vb özelliklerin tümünü kişiliğinde barındıran Pamir'in Türkiye Jeoloji Kurumu'nun açılış nutkunda (Pamir, 1947) dile getirdiği düşüncelerine katılmamak mümkün değildir. Bu nutuktan seçerek birbirine eklediğim pasajlardan oluşturduğum aşağıdaki metin, yukarıda sıralamaya çalıştığım çok yönlü özelliklerinden sadece bir kısmını yansıttığını zannediyorum.

"İlim adamlarının ilmi randumanları, buldukları muhitin şartlarına tabidir. Bir ilim adamı, öyle nazik bir fidandır ki, ancak kültürlü bir muhitte neşvünema bulabilir... Halbuki ihmalkar, teşvik edici olmıyan bir muhitte ise en parlak zekalar bile sönüme muhkumdur... Ancak çelik gibi çok sağlam karaktere malik pek fevkalade istidatlarıdır ki, muhitin çekemezliğine, kıskanç ve bazen müstehzi bakışlarına mukavemet edebilirler.... Toplantılara iştirak edebilmek için zamanım yoktur, resmi işlerim buna müsait değildir; yahut ailevi işlerim çok zamanımı aldığından toplantılar için icap eden zaman ve parayı ayıramam gibi sözler, bazıları için varit olmakla beraber, ekseriya medeni insanlardan beklenilmeyen mazeretlerdir... Bu gün artık dünyaca öğrenilmiştir ki milletlerin

büyüklüğü ve kudreti ilmi sahalardaki verimleriyle ölçülür. Diğer bütün faktörler ikinci ve üçüncü de-recededir...".

Münakaşa ve vukuflu tenkid ilimde asil ha-kikatin meydana çıkması için elzem olan bir şey-dir. Hatta bazen bir komünikenin büsbütün kıy-metsizliğini gösterecek ihtarlar bile yapılabilir, an-cak münakaşa ve tenkid mutlaka yerinde olmalı ve mutlaka münakaşaya karışmış olmak ve tenkit etmiş olmak için yapılmamalıdır. Unutmamalıdır ki, tenkit etmek polemik yapmak değildir... Bizden daha iyi düşünebilecek olanların mevcut olabile-ceğini daima göz önünde tutmalıyız ve eğer yan-lış bir müşahedeye, bozuk bir muhakemeye sap-lanıp ısrar edersek ilme saygısızlık olacağını unutmamalıyız, şunu da bilmeliyiz ki tenkide layık eser çıkarmak da yine ilim yapmak demektir...

Özellikle meslekle ilgili yazmış olduğu aşağı-daki son iki paragrafta, bilge kişiliği ve engin de-neyimi ışığında; jeologluğun zor fakat güzel yan-larını, bu mesleği yaparken büyük öz verilerde bulunulmasının gerekliliğini, yeni keşiflerin vere-ceği zevkin doyumsuzluğunu ve jeolojik araştı-rmalar yaparken yaşın önemsizliğini çok güzel ifadelerle özetlemektedir. Meslek yaşamımızda kat etmekte olduğumuz ince, uzun ve dikenli yolu mükemmel bir şekilde betimleyen ilgili para-grafları birlikte okuyalım.

"Bizim çalışma tarzlarımızı diğer disiplin erba-bını imrendirecek şekildedir. Açık havada doğrudan doğruya çıplak tabiatın sinesinde çalışmak imtiyazı her meslekte yoktur. Henüz hiçbir jeoloğun geçmediği bir patikadan dağın tepesine çı-karken: vuracağımız bir çekiç darbesiyle her za-man en büyük keşiflerden birini yapmak ümidin-deyiz. Bu büyük zevki duyabilmek herhalde her-kesde olmıyan bir durumdayız.

Jeologlar daima genç kalan insanlardır. Yalnız kimi, benim, gibi erken saatlerin kimi de daha geç saatlerin amelesidir. Birlikte geçirilmiş bir dağ ba-şısı, bir çadıraltı hayatının bize verdiği bir arkadaş-lık sevgisi vardır ki, bizleri diğer mesleklerde ol-duğundan fazla birbirimize bağlar. Bu arkadaşlık atmosferi içinde eğer istersek memleketin bütün ilim hayatında yepyeni bir çığır açabiliriz".

Bu düşüncelere ekleyebileceğim fazla bir şey bulamadım. Sözlerimi bitirmeden önce içimde kalan bir ukteye değinmeden geçemeyeceğim. Bizzat kurucularından ve 1 nolu üyesi olduğu Türkiye Jeoloji Kurumu, yerinde bir kararla 1982 den itibaren her yıl Hamit Nafiz Pamir adına bir bilim ödülü veriyordu; ve ilk ödüle Türkiye jeolo-jisinin aydınlanmasında çok büyük emeği geçen Prof. Dr. İhsan Ketin layık görülmüştü. 1989 tari-hinde talihsiz bir genel kurul kararıyla bu güzide derneğin anlaşılması güç gerekçelerle kapatıl-ması üzerine, maalesef bu anlamlı ödül de Tür-kiye Jeoloji Kurumu'yla birlikte tarihe karışmıştır. Bilindiği gibi 1807 yılında İngiltere'de kurulan ilk jeoloji derneğini diğer ülkeler örnek almışlar ve belli zaman aralıklarıyla kendi jeoloji derneklerini kurmuşlardır. Bu dernekler 1,5-2 asırdan beri bü-yük bir başarıyla varlıklarını sürdürürken, ilk ku-rulandan tam 139 yıl gecikmeyle kurabildiğimiz kendi derneğimizi, henüz 45 yaşında iken kendi ellerimizle kapatmamızın nedenini hala anlamış değilim. Üzülerek belirtilirse bu tür davranışlar, kurumsallaşmayı başaramamış toplumlara has bir eksikliklerdir.

Yazımı sonlandırırken dileğim; jeolojiye bu denli hizmetleri olan değerli bilim adamı Hamit Nafiz Pamir adına verilen bilim ödülünün yeniden canlandırılmasıdır. Ne mutlu bizlere ki, böyle de-ğerli bir bilim adamını yetiştirdik. Ruhun şad ol-sun değerli bilim adamı Ord. Prof. Dr. Hamit Nafiz Pamir.

KAYNAKLAR

- Güngör, N. 2000. Önü sonu müzik, Leyla Pamir. Ya-şam Dergisi, Milliyet Gazetesi yayını.
- MTA. 1973. Biyografi, 1935-1973, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Genel Müdürlüğü. yayın No:151.
- Pamir, H. N.1944. Kuzey Anadolu'da bir deprem çiz-gisi. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi mec-muası, IX, 3, 143-158.
- _____, 1947. Jeoloji Kurumu açılış nutku. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni 1,1, 1-6

Pamir, H.N. 1959. Dinamik Jeoloji, Cilt 1, ikinci baskı, 453 s. İstanbul

Türkiye Jeoloji Kurumu. 1976. Yeryuvarı ve İnsan, 1, 2, Türkiye Jeoloji Kurumu yayını.

_____, 1979. Türkiye'de yerbilimleri öğretiminin tarihçesi. Yeryuvarı ve İnsan 4, 4, 6-10, Türkiye Jeoloji Kurumu yayını.